

УДК 94 (477) «1651-1655»

РОЛЬ І.БОГУНА В ОБОРОНІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ (1651-1655 рр.)

Драганенко Володимир Петрович, випускник аспірантури історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ ім. Т. Шевченка, Київ).

Анотація

Проаналізувавши наявні джерела та історичні матеріали, було розглянуто значення подій і роль особистості І Богуна в обороні Брацлавщини у контексті захисту козацької України. Національна революція 1648-1654 рр. в історії України відіграла епохальну роль. Головною метою боротьби з польсько-шляхетськими військами була свобода українських земель Правобережжя і Лівобережжя. Влада Речі Посполитої намагалася будь-якою ціною залишити за собою терени, на яких постала Козацька держава. Задля цього було визначено напрямки стратегічних ударів через прикордонні терени Брацлавщини, захопити заселений і економічно багатий край та, спираючись на його ресурси, вдертися вглиб України, щоб повернути її в підданство королю. Ретельний логічний аналіз наявних матеріалів показує саме ці прагнення, втілені у планах польської влади. У статті висвітлено роль І. Богуна в організації населення для опору шляхті та значення успішного спротиву ворогам в контексті захисту інших козацьких земель.

***Ключові слова:** оборона Вінниці, бій під Монастирищем, дипломатія І.Богуна, події 1654-1655 рр., звільнення Брацлавщини.*

ВСТУП

Символом боротьби і перемоги козацьких полків під час Національної революції 1648-1654 рр. під проводом Б.Хмельницького є постать Івана Богуна. Він очолював спротив, виступав захисником великої частини Правобережжя – серця козацької України. Відстоювання кордонів держави середини XVII ст., захист мешканців краю, місця важливих і кривавих боїв заслуговують на справедливу увагу дослідників.

Історичні події тієї доби знайшли своє відображення в наукових дослідженнях. Постать І.Богуна розглядається в загальному контексті боротьби Козацької держави за незалежність. Проте роль захисників Брацлавщини у зв'язку з планами уряду Речі Посполитої повернути свою владу і відновити старі порядки майже не окреслюється. Крім того, багато аспектів сторін діяльності полковника ще й досі не вивчено, зважаючи на обмежене коло джерел. Свідчення про ті події відображені у козацьких літописах – Григорія Граб'янки, Самійла Величка та Самовидця, французького історика Ж.-Б. Шерера, російського – О.І. Рігельмана, повідомленнях В.Коховського, Й.Єрлича, українських істориків: Д.Бантиш-Каменського, М.Костомарова, М.Грушевського, сучасних вчених В.Смоля і В.Степанкова.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є спроба багатогранного осмислення діяльності І.Богуна в боротьбі, захисті і відстоювання інтересів та прагнень населення Брацлавщини і його внесок у побудову Козацької держави.

РЕЗУЛЬТАТИ (основний текст роботи)

І.Богун – один із найзагадковіших і найлегендарніших героїв боротьби за свободу Східного Поділля в середині XVII ст. Хоча обмаль історичних відомостей не дає змоги всебічно відтворити грані життя і подвиги полковника, проте ті згадки, які збереглися, проливають світло на видатні перемоги вірного сина України.

І. Богун особливу славу і популярність в народі здобув у 1651 році. З початку року польсько-шляхетські війська на чолі з коронним гетьманом Мартином Калиновським (найбільшим землевласником Брацлавщини) вторглися на козацьку територію і вирушили на Вінницю. І.Богун в той час іменувався як «полковник Войска его королевской милости Запорожского» (Кальник, 10 січня) [5, с.277]. В останній декаді лютого точилися криваві бої за м. Красне, в одному з яких загинув побратим І.Богуна брацлавський полковник Данило Нечай. Б.Хмельницький наказав І.Богуну вирушити до Вінниці і там зупинити армію Калиновського [9, с.75]. Завчасно прибувши до Вінниці, полковник розпорядився зосередити у місті основні сили полку, а також мешканців навколишніх сіл і містечок, що прибували для боротьби з ворогом. І.Богун закріпився у Вінниці, чекаючи підходу ворожої армії. Відомий історик Д.Бантиш-Каменський писав: «...коронный гетман нашёл в противнике своем...хитрого и искусного полководца /3/ с.185». Польський історик В.Коховський зазначив, що «Калиновському протистояла особа досвідчена в усіх воєнних випадковостях і, що рідко сполучається в людині, розумна і удачлива /8/ с.86».

На початку березня 1651 р. авангард польського війська, очолюваний польним гетьманом Лянцкоронським, загальною чисельністю 20 тис. чоловік з'явився поблизу Вінниці. Намагаючись раптовим ударом захопити місто, Лянцкоронський кинув у бій проти козацького загону, який вийшов назустріч ворогу, вишколених крилатих гусар. Вони вишикувались «півмісяцем» і почали оточувати невелику кількість козаків. Але богунці кинулися на ліве крило супротивника, зім'яли його і відтіснили гусар, прорвали їхню шеренгу, а потім відступили до річки, заманюючи за собою ворога. Вдаючи панічний відступ до захисних стін Вінниці, козаки заманили гусар, захоплених переслідуванням, на лід річки Південний Буг, де перед тим зарання були підготовлені ополонки, присипані соломною і снігом. «Тогда Богун полковник Винницкий под Винницким монастырём на речце Богу, проломы поделавши, ляхов потопил», - зазначав Самовидець [10, с.250]. Серед шляхти сталось замішання, чим негайно скористалися козаки, які контратакували ворогів, завдавши їм значних втрат.

Коли під вечір того ж дня до Вінниці почала підходити решта польської армії на чолі з М.Калиновським, Богун наказав підпалити місто і розмістити сили оборонців в укріпленому Вознесенському монастирі, який оточували кілька ліній шанців. Монастир був найбільш обороноздатною спорудою міста, і в ньому зосередився трьохтисячний полк козаків, а також всі інші захисники. Переговори, які почали поляки, щоб виманити Богуна і козаків з монастиря, а потім, оточивши,

напасти на них, виявилися безрезультативними. Продовжувалася облога, але неодноразові спроби штурму монастиря були безуспішними [6, с.196-197]. На третій день вночі Богун здійснив вилазку-розвідку і, вступивши в бій, був впізнаний шляхтичами по блискучому нагруднику, але лицар володів надзвичайною силою і легко відбив ворогів. Відступаючи, полковник сам потрапляє з конем в ополонку, але його кінь виніс звідти, і він попрямував на правий берег. А наступного дня Богун був знову в бою [6, с.197-198].

На допомогу обложеним Б.Хмельницький вислав Уманський полк Йосипа Глуха і Полтавський під проводом Мартина Пушкаря. 10 березня допомога вже підходила до Вінниці. Дізнавшись про це, поляки зчинили в своєму таборі страшенний переполох. Калиновський наказав жовнірам готуватися до відступу. На хоругви, які прикривали відступ, в Якушинецькому лісі, на заході від Вінниці, вдарили козаки Уманського полку [13, с.298; 6, с.200]. М.Грушевський повідомляє, що під Якушинцями С.Лянцкоронський відігнав передовий козацький відділ Й.Глуха, що поспішав на допомогу І.Богу, проте поляки втратили велику частину обозу – кількатор возів і залишили до тисячі хворих та поранених. А Жан-Бенуа Шерер у своїй книзі зазначає, що поляки захопили м. Вінницю і замок, крім монастиря, але «дуже вчасно надійшло послане Богунові підкріплення, що складалося з полків Чигиринського, Прилуцького, Лубенського і Брацлавського, кожен з яких мав по дві тисячі чоловік». Далі історик пише, що Калиновський вийшов з міста, залишивши там невеликий загін, слуг та обоз, і став шикувати солдат до бою на сусідньому полі. Жах і паніка охопили загін, що перебував у місті, - вони пограбували власний обоз і втекли. Тоді козаки натиснули на польську армію, змусивши її безладно втікати до м. Бар під охорону замкової артилерії. Під час втечі жовніри втратили 4 тис. вояків і таборів гармати [14, с.97]. Про ще більший безлад у польському таборі розповідає О.І. Рігельман, зазначаючи, що хоругви перебували у самій Вінниці. Скориставшись безладом, козаки відтіснили поляків. «Наконець все, оставя свои обозы, с великой торопливостью до Бару бежали и так оставили козакам, добычь получить без дальнего труда /11/ с.193».

На підтвердження основного бою із козацькими полками, що поспішали на допомогу, у самій Вінниці, а не у Якушинецькому лісі, варто навести ще свідчення учасника цієї кампанії В.М'яковського. Він згадував, що якби С.Лянцкоронському не вдалося затримати козаків біля мосту (через Буг), то загинула б уся піхота [6, с.198-199]. Ще один аргумент на підтвердження цієї думки. Знаючи про стратегічні плани оволодіти краєм, поповнити свої продовольчі запаси для подальшого ведення загарбницької війни, можна впевнено сказати, що польське командування прагнуло будь що закріпитися у Вінниці. Як доказ цього можна навести результат даної невдалої кампанії для шляхти. Адже, як зазначає О.І. Рігельман, «...как в Бару для войска их (поляків-В.Д.) не было състных припасов, и от того должны были голод сносить, то пошли по той причине к Каменцу Подольску /11/ с.193». Відряджені Хмельницьким козацькі полки зайняли і знову укріпили прикордонну лінію.

Ґрунтуючись на повідомленні В.М'яковського і В.Коховського, загальні польські втрати становили 6 тис. жовнірів. Ця цифра досить вірогідна, якщо взяти до уваги, що Ж.- Б. Шерер у своїй праці називає втрати польської армії в 4 тис. чоловік [14, с.97].

Зважаючи на особливу складність завдання, поставленого Б.Хмельницьким, Іван Богун блискуче виконав його та здобув одну із найвизначніших своїх перемог, славу і популярність в народі. Перемога під Вінницею ознаменувала успішний початок війни 1651 р. І саме завдяки І. Богуну Б. Хмельницький мав змогу і час зібрати всі козацькі сили для вирішального бою, а також встиг заручитися підтримкою кримського хана. Основне завдання бою під Вінницею було досягнуто – поляки не змогли закріпитися у місті і вирушити вглиб України; Східне Поділля було звільнено від шляхти, а вона сама без артилерії та провізії змушена була втікати. Шляхта назвала цей похід «проклятою справою». Натомість Богун за цієї облоги здобув у поляків надзвичайно високу репутацію лицаря і стратега, як ні один з козацьких ватажків, зазначає М. Грушевський [6, с.197].

Полум'я повстання проти шляхти, яка стала повертатися на Брацлавщину після укладення у вересні 1651 р. Білоцерківського мирного договору, знову запалало у краї. Тут розгорнув активну діяльність І.Богун. Він не тільки формував полк, а й проводив збір коштів і продовольства на утримання татар. В польських джерелах наводяться свідчення сучасника подій, у яких йдеться про те, що «найупертіші заворушення й бунти свавільних хлопів відбуваються за звичаєм на Брацлавщині, внаслідок підбурювання І.Богуна.../8/ с.139». Полковник переосмислює власні політичні погляди. Він не підписує Білоцерківської угоди, яка звела нанівець усі досягнення чотирьох років боротьби і знищувала збудовану на основі Зборівського миру козацьку державу. Польське військо вирушає на Брацлавщину, і вже під кінець вересня 1651 р. починаються бої із жовнірами. І.Богун рішуче протестував щодо розташування на території його полку шляхетського війська. За даними німецького офіцера Люберта Ерберія, загони повстанців спалили фортецю у Брацлаві. Організовані дії місцевої людності і козаків не могли бути некерованими. Очевидно, саме І.Богун відкрито і приховано боровся із засиллям шляхти у краї [2, с.711]. У польських джерелах є натяки на те, що гетьман П.Потоцький із кількома полками жовнірів взяв у облогу козаків Богуну у Вінниці, однак вони успішно оборонялися і все ж таки прорвалися до Київського воеводства [13, с.365]. До кінця 1652 р. І.Богун перебуває в опозиції до Б.Хмельницького, але гетьман залишає його й надалі у чині полковника; він живе, як і раніше, у Кальнику.

У березні 1653 р., як повідомляє польський хроніст Й.Єрлич, 15-ти тисячний загін королівських військ під проводом С.Чарнецького та С.Маховського вирушив на Брацлавщину, знищуючи жителів сіл та містечок. І.Богун організовує відсіч переважаючим силам ворога, знаючи наперед, що головною метою нападу С.Чарнецького буде Умань. У середині березня полковник, залишивши Кальник, відчайдушно намагається стримати ворога. Відбиваючись, І.Богун відступив через Балабанівку до Монастирища. Захопивши Погребище, Борщагівку, Кальник, Іллінці, Чарнецький кинувся на штурм Монастирища. Але місто здобути не зміг – І.Богун організував міцну оборону. В.Коховський у своїй праці розповідає про цей епізод війни, зазначаючи, що І.Богун мав дивовижну вдачу: показував «то силу то хитрість» [6, с.495]. Хоча поляки вже потіснили, завдяки власній чисельній перевазі козаків з передньої лінії оборони, де загинув сотник Дрозденко, але в бою було поранено Чарнецького, і він не зміг керувати військом. Жовніри зневірилися у перемозі, хоча В.Коховський зазначає, що Чарнецький мав 20 тис. рейтарів і 10 тис.

панцерного товариства. «Тим часом Богун з його звичайною проворністю в запобіганню і витривуванню небезпек, вирвавшись з вибраною кіннотою, підняв крик на татарський спосіб, аби навести страху, що наближається підмога /6/ с. 495» [7, с.612-613]. С.Величко оповідає про бої між армією Чарнецького і козаками Богуна так. Коли Чарнецький сплюндрував Самгородок і Прилуку, потім Погребище, Б.Хмельницький відправив тоді (в середині березня 1653 р.) проти нього І.Богуна з 4 тис. козаків, щоб зупинити ворога. Проте, зазначає літописець, гетьману повідомили про малочисельність польських військ. Саме тому гетьман надіслав з І.Богуном таку невелику кількість козаків. Полковник, дізнавшись про 15-ти тисячне чи навіть більше військо Чарнецького, послав по допомогу до гетьмана, а сам зачинився у м. Монастирищі, і, відбиваючись, знищив до 6,5 тис. ворогів [4, с.109].

Мемуари з рукопису Оссолінських, наведені М.Грушевським, свідчать, що переважаючі сили поляків відтіснили козаків І.Богуна аж до Монастирища, де він організував оборону і звідки відбив наступ жовнірів [6, с.495]. Г.Граб'янка у своєму літописі повторює свідчення В.Коховського, дещо доповнюючи їх. О.І. Рігельман розповідає про ці події, визначаючи їх перебіг майже так, як і В.Коховський [11, с.211]. Проте можна відзначити стратегічність міркувань І.Богуна, спираючись на все вищенаведене. Очевидно, полковник знав про відсутність у Чарнецького облогової артилерії, іншого зняряддя. Швидко просуваючись вперед, поляки не змогли зібрати необхідні продовольчі запаси і фураж. Зрештою, було поранено самого Чарнецького. Також польський історик Твардовський відзначав, що відступ з-під Монастирища був не тільки очевидним, а й неминучим, оскільки він наголошував, що поляки, затримавшись, зазнали б повного розгрому. І саме у таких обставинах військова хитрість І.Богуна, який наказав декільком сотням козаків переодягнутися у татарський одяг, допомогла завершити бій на користь українського війська. Полковник вивів козаків потаємним ходом за межі укріплення, і вони з татарським лементом кинулись у бій [9, с.89]. Це призвело до великої паніки у польському таборі, шляхта забрала Чарнецького і з поспіхом залишила Брацлавщину. Козацькі загони перейшли у контрнаступ і повністю звільнили край [13, с.397].

Важко переоцінити значення перемоги І.Богуна, здобутої під Монастирищем, для подальшого успішного продовження воєнної кампанії. Польське командування зазнало не лише воєнної поразки; жовніри були повністю деморалізовані. Замість обіцяного Чарнецьким воєнного тріумфу королівське військо і на цей раз ні з чим повернулося назад. Завдяки незламному опору козаків під проводом полковника шляхта не змогла продовжити напад на Україну.

І. Богун проявив себе і як визначний дипломат. Про це свідчить і те, що Б.Хмельницький доручив йому і його сину Тимофію зустріти на прикордонні Лівобережжя наприкінці грудня 1653 р. московську місію В.Бутурліна [1, с.191-193]. І все ж І.Богун не був присутній на Переяславській раді 1654 р. і не присягнув на вірність московському царю, посилаючись на зайнятість у справах оборони прикордонних земель Поділля. Зважаючи на це, не без згоди короля, коронний гетьман С.Потоцький вирішив перед новим походом на Брацлавщину відрядити для переговорів з І.Богуном українського шляхтича Павла Олекшича. Він надіслав пропозицію короля, який переконував полковника зберігати вірність Речі

Посполитій і пропонував йому гетьманство та інші привілеї. А інакше, зазначалось у листі, триватимуть війни, «которых конца ни мы, ни дети наши не дождут.../1/ с.561-562». Аби виграти час, Богун натякнув на можливість переговорів, а тим часом почав зосереджувати козацькі підрозділи у Кальнику, а листи переслав Б.Хмельницькому [13, с.457].

Коли С.Потоцький зрозумів, що перетягнути І.Богуна на свій бік неможливо, поляки вирушили в напрямку на Кальник. Зважаючи на чисельну перевагу ворога, полковник у середині березня 1654 р. залишив Кальник і відійшов до Рахнів. Богун, уникаючи вирішального бою, вирішив прорватися до Умані. Тим часом С.Потоцький займає Кальник, Дашів, Городок. Однак І.Богун вивів свої підрозділи і зумів вступити до Умані, де перебував зі своїм полком уманський полковник Й.Глух. С.Потоцький, підійшовши до міста, знову намагався схилити полковників до підданства королю, а коли вони відмовилися від переговорів, штурмував місто. Після того, як жовніри захопили слабо укріплені передмістя, оборонці підпалили Умань і відступили до замку. Зважаючи на відчайдушній опір козаків, поляки зняли облогу, залишили Умань і повернулися назад. Як свідчить С.Величко, дорогою С.Потоцький «з гніву й лютості своєї зруйнував, піддавши вогню і мечу, мало не всю Брацлавщину», спаливши 20 міст і знищивши 10 тис. жителів [4, с.139]. Завдяки незламному опору І.Богуна і цього разу польська армія не змогла вирушити вглиб України. Бойова могутність польської армії була підірвана, а мешканці Брацлавщини вже вкотре врятували Козацьку державу, жертвуючи собою, від ворожого нашестя.

У листопаді 1654 р. польське військо знову вирушило на Брацлавщину. Б.Хмельницький відрядив наказного гетьмана В.Томиленка із козацьким військом до Брацлава. Гетьман закликав І.Богуна зібрати всі сили для оборони міста. І.Богун разом із іншими полковниками в полі біля міста дає бій ворогам. А потім, зважаючи на переважаючі сили поляків, зачинається у Брацлаві і неодноразово відбиває штурм міста. Після загибелі В.Томиленка, довідавшись про підхід основних польських сил і наступ татар, полковник наказує підпалити місто, замок і міст через Буг. Козацькі загони разом із міщанами і всіма оборонцями Брацлава вирушають до Умані [13, с.492-493]. І.Богун знав про стратегічний напрямок удару польсько-татарської армії на Умань, а далі на Київ і Чигирин. Він вирішив будь що зупинити ворога. Отже, в Умані зосередились: Уманський, Кальницький, Брацлавський полки та інші підрозділи [14, с.216]. Їх очолив І.Богун. Умань, в зв'язку із розташуванням, поділялась на п'ять частин: три міських поселення, замок і монастир. Оборонялись проти 50-ти тисячної армії суперника за таких умов було складно, тому оборонці зосередили свої сили в замку та «верхньому» місті, а решту кварталів та монастир спалили [12, с.141]. Звели кілька рядів укріплень. Особливо високими були замкові вали. Полковник скористався лютими січневими морозами 1655 р. і облив укріплення водою. Місто стало неприступним, а всі спалені поселення навколо нього не давали змоги польсько-татарській армії закріпитися. С.Потоцький за наполяганнями Менглі-Герая звернувся до козаків з пропозицією про переговори, запропонував скласти зброю і повернутися в підданство короля. Проте, як зазначав сам С.Потоцький, вони «ні до чого не хотіли схилитися». Кілька штурмів Умані ворогами провалилися. Дізнавшись про те, що Б.Хмельницький вже близько від Умані на чолі війська, польсько-татарська армія зняла облогу міста і

виступила назустріч гетьману [13, с.497-498]. Як зазначав С.Величко, І.Богун, помітивши це, здійснив вилазку з-під Умані і вдарив у тил польсько-татарській армії під Дрижиполем, завдавши їй значних втрат. Він, як стверджує літописець, допоміг Хмельницькому відбитися від нападу польсько-татарського війська [4, с.159].

Після важкої виснажливої боротьби з ворогами у березні 1655 р. ситуація на Брацлавщині змінилася. Татари покидали край і своїх союзників поляків. Навесні 1655 р., як зазначає С.Величко, Б.Хмельницький послав І.Богуна із козацьким загоном розбити татарські орди, що поверталися з українським ясиром до Криму. Полковник розгромив їх і взяв більше 2 тис. ординців у полон [4, с.160]. В той час польське військо було деморалізоване і знесилене. Тоді Б. Хмельницький доручив І.Богуну та М.Зеленському звільнити край від шляхти. На початку квітня східні райони Брацлавщини перейшли під владу козаків. І.Богун із двотисячним загоном зупинився у Немирові, а за ним М.Зеленський вступив до Брацлава [13, с.508].

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, розпочавшись ще в 1648 р. із повстання проти польської влади, боротьба за землі Брацлавщини не припинялась протягом усієї Національної революції – Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, особливо загострюючись протягом 1651-1655 рр. Чи не найголовнішою була мета загарбників – відновити своє панування на цих теренах, викорінивши протести його мешканців. Натомість рішучий опір ворогам полягав у об'єднанні сил місцевих повстанських загонів і козацьких полків. Захист і ствердження здобутків залишались пріоритетом і провісником подальших перемог. Іван Богун зумів відстояти край, не допустити загарбників вглиб України. Досі не знайдено жодного свідчення про хоча б одну поразку полковника у найменшому бою. Саме розуміння і визнання значущості подій на цих прикордонних землях і їх внесок у захисті здобутків незалежності мають бути наріжним каменем для продовження і поглиблення досліджень.

Література

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографической комиссией: в 15 т. – СПб., 1863-1892.- Т. 10. – СПб., 1878.
2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (АЮЗР): в 35 т. - К., 1859-1914.- Ч. III. Т. 4. – К., 1914.
3. Бантыш-Каменский Д. Н. История Малой России. – К, 1993.
4. Величко С.В. Літопис; [пер. з книжної укр. мови, вступ. ст., комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О.В. Мишанич] / Величко С.В. - К.: Дніпро, 1991. – Т. 2. - 642 с.
5. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т. 12 кн.; [редкол.: П. Сохань (голова) та ін.] / Грушевський М.С. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 8. Ч. 3. (Роки 1626-1650). – 856 с. - (Наукове видання). – (Пам'ятки історичної думки України).
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т. 12 кн.; [редкол.: П. Сохань (голова) та ін.] / Грушевський М.С. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 9. Кн. 1. (Роки 1650-1654). – 880 с. - (Наукове видання). – (Пам'ятки історичної думки України).
7. Костомаров М.І. Богдан Хмельницький: історична монографія; [пер. з рос. Т. С. Завгородньої; передм. В. С. Мороза] / Костомаров М.І. Дніпропетровськ: Січ, 2004. – 843 с.
8. Коховский В. Опыт изучения войн Богдана Хмельницкого.-СПб., 1862.
9. Літопис гадяцького полковника Григорія Граб'янки; [пер. із староукр. Р. Іванченка] / Г. 94

Граб'янка. – К.: «Знання», 1992. – 192 с.

10. Летопись Самовидца по новооткрытым спискам: с прил. трех малорос. хроник: «Хмельницкой», «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического». – Киев: Киев. Врем. комис. для разбора древних актов, 1878. – 469 с.

11. Рігельман О.І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі; [вст. ст., упор. та прим. П. М. Саса, В. О. Щербака] / Рігельман О.І. – К.: Либідь, 1994. – 768 с.

12. Санін Г.А. Отношения России и Украины с Крымским ханством в середине XVII в. / Санін Г.А. – К.: Наук. думка, 1989. – 232 с.

13. Смолій В.А. Богдан Хмельницький: соціально-політичний портрет / В. Смолій, В. Степанков. – [2-е вид., доп., перероб]. – К.: Либідь, 1995. - 624 с.

14. Шерер Ж.-Б. Літопис Малоросії або Історія козаків-запорожців; [пер. з фр. В. В. Коптілов] / Шерер Ж.-Б. – К.: Укр. письменник, 1994. – 311 с. - (Наукове видання).

REFERENCES

1. Acts, related to history of South and Western Russia, collected and published an archeograficheskoy commission: in 15 t., (1878), 1863-1892.- T. 10. – SPb.
2. Archive of South-west Russia, published Commission for the analysis of ancient acts, going at the Kievan, Podol'skom and Volhynia governor general (AYUZR): in 35 t.,(1914), - K., 1859-1914.- Ch. III. T. 4.
3. Bantysh-Kamenskij D. N., (1993), History of Small Russia.
4. Velichko S.V. (1991), «History of Small Russia [trudged. z knizhn ukr. movi, vstup. item, koment. V. of O. Shevchuka; v dp. red. O.V. Mishanich]», Dnipro, K, p.642.
5. Grushevs'kij M.S. (1995), «History of Ukraine-Rusi: in 11 t. 12 kn», Naukova dumka, Kiiv, p.856.
6. Grushevs'kij M.S. (1995), «History of Ukraine-Rusi: in 11 t. 12 kn», Naukova dumka, Kiiv, p.880.
7. Kostomarov M.I. (2004), «Bohdan Khmelnytsky: historical monograph; [per. from dew. T. S. Zavgorodnei; peredm. In. S. Moroza]», Sich, Dnipropetrovs'k, p. 843.
8. Kohovskij V. (1862), «Experience of study of wars of Bogdan Khmel'nickogo», SPb.
9. Chronicle of gadyackogo colonel Hryhorij Grab'yanki; [per. from staroukr. Ivanchenko], (1992), Znannja, Kiiv, p. 192.
10. Chronicle of Samovidca on novootkrytym lists: with pril. three maloros. chronic: «Khmeln'nickoy», «Short-story description of Malorossii» and «Collection of historical» (1878), Kiev, Kiev. Vrem. komis. dlja razbora drevnih aktov, p. 469.
11. Rigel'man O.I. «Annalistic opovid' about Small Russia and his people and cossacks in general; [vst. item, support. but prim. P. of M. Sasa, In. O. of Scherbaka]»,(1989), Libid', Kyiv, p. 768.
12. Sanin G.A., (1989), «Relationships of Russia and Ukraine with the Crimean khanate in the middle of XVII v.» Kyiv, Sciences. Idea, p. 232.
13. Smolij V.A. (1995), «Bohdan Khmelnytsky: socio-political portrait», Libid', Kyiv, p. 624.; Sherer Zh.-B. (1994), «Bohdan Khmelnytsky: socio-political portrait», Kyiv, Ukrainian writer, p. 311.

Драганенко В.П. РОЛЬ И.БОГУНА В ЗАЩИТЕ ВОСТОЧНОГО ПОДОЛЬЯ (1651-1655 гг.)

Анализируя существующие источники и исторические материалы, рассматривается значение событий и роль личности И.Богуну в обороне Брацлавщины в контексте защиты казацкой Украины. Главная цель борьбы с польско-шляхетскими войсками – свобода Правобережной Украины. Именно поэтому были обозначены направления стратегических ударов через приграничные земли Брацлавщины. Потеря ресурсов края стала в следствии крахом планов быстрого возврата контроля над казацким краем.

Ключевые слова: оборона Винницы, бой под Монастырищем, дипломатия И.Богуну, события 1654-1655 гг., освобождение Брацлавщины.

Випуск 36

Draganenko W.P. I.BOGUNA ROLE IN PROTECTING THE EASTERN Podolia (1651-1655 gg.)

Analyzing existing sources and historical materials, discusses the importance of events and the role of personality in the defense I.Boguna Bratslav in the security context of Cossack Ukraine. Main goal of fighting troops of the Polish-gentry - Freedom Bank Ukraine. That's why were the directions of strategic strikes in the border lands Bratslav. The loss of resources of the territory was in consequence the collapse of plans quickly return control over Cossack edge.

Keywords: defense Vinnitsa fight under Monastyrische, diplomacy I.Boguna, events 1654-1655 gg., Release Bratslav.

Рецензент: Сергієнко Ю.Г., доктор історичних наук, професор.

Стаття подана
16.04.2012